

Становище на ИФЛА относно отворения достъп до информация – изясняване на позицията и стратегията ⁱ

Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (ИФЛА) защитава принципите за свобода на достъпа до информация и вярва, че равният достъп до информация е жизненоважен за социалното, образователното, културното, демократичното и икономическото развитие на отделните личности, общности и организации.

„Отворен достъп“ днес е популярен термин за една концепция, движение и бизнес модел, чиято цел е да осигури безплатен достъп и повторно използване на научна информация под формата на изследователски статии, монографии, данни и свързани с тях материали. Отвореният достъп прави това, като променя преобладаващия модел на заплащане – от извършване на абонамент след публикуване към финансов модел, който не изисква такси за достъп от потребителите и техните институции. Това превръща отворения достъп в централен въпрос за информационната политика на ИФЛА.

Дефиниция за отворен достъп

ИФЛА подписа Берлинската декларация за отворен достъп до знания в областта на природните и хуманитарните науки. Федерацията се придържа към определението за отворен достъп, използвано в тази декларация, и го използва за обществена комуникация и контакти с различни организацииⁱⁱ.

Ясен фокус върху въпроса за достъпа

ИФЛА съзнава, че освен отворения достъп има и други значими цели, отнасящи се до развитието на системата на научната и академичната комуникация, като:

- въвеждане на строга система за контрол на качеството на научната информация;
- осигуряване на дългосрочно опазване на научната информация;
- гарантиране на свобода от цензура;
- предлагане на ефективни и удобни за ползване услуги;
- насърчаване на дейности, подкрепящи „информационната грамотност“;
- разширяване на ширококоловия достъп до Интернет и други основни инфраструктури, осигуряващи достъп до информация.

Насърчаването на отворения достъп увеличава ефективността при осъществяването на тези цели. ИФЛА подкрепя редица дейности, свързани с горепосочените цели, но както се

вижда обаче, свободният достъп не е идентичен с тях. ИФЛА ще насърчава свободния достъп с ясен фокус върху проблема с достъпността.

Сегашният модел не гарантира достъпност и не е устойчив

Тъй като количеството научни публикации под различни форми бързо нараства, настоящият широко използван модел на научна комуникация – чрез абонамент за научни списания – е нецелесъобразен и неработещ ефективно в интерес на световната общност. Цените на научните списания бързо нарастват и няма ясна и логична връзка между цена, качество и значение. Дори и най-добре финансираната научна библиотека не може да си позволи да закупи цялото съдържание, необходимо на академичния състав и студентите ѝ. Ситуацията е още по-критична за по-малките университети, а институциите в развиващите се страни, с крайно ограничени бюджети, не могат да се справят. Съществуващите инициативи за подпомагане компенсират само до известна степен липсата на достъп до основна информация, при това тези инициативи зависят от решения на издатели, които се вземат едностранно.

Расте недоволството между основните участници в системата. Авторите са загрижени, че трудът им не е видим за всичките им колеги, че не получават световното признание, към което се стремят, и често пъти продължават съвсем ненужно да прехвърлят авторски права, което ограничава използването на трудовете им. Читателите нямат достъп до цялата научна литература, от която се нуждаят, а това води до по-неефективни проучвания. Обществото като цяло губи от неефективните канали за комуникация, което възпрепятства иновациите и развитието. Широкото споделяне на резултатите от научни изследвания е съществен компонент на държавното инвестиране в науката. По-бързото и масово споделяне на знания стимулира научния напредък и съответно възвръщаемостта в здравни, икономически и социални ползи за обществото. Не е чудно, че библиотекарите са сред най-активните защитници на отворения достъп.

Отвореният достъп и променящата се роля на библиотеките

Библиотеките играят съществена роля при свободния достъп чрез тяхната специализация в изграждане на инфраструктура, създаване на достъпни, висококачествени услуги и осигуряване на дългосрочно ползване. Библиотекарите са доказали подкрепата си чрез подписване на различни инициативи и петиции за отворен достъп. Те информират академичния състав и администрацията за развиващата се среда на научна комуникация. Библиотеките си партнират с ръководителите на проучвания за създаване на хранилища за отворен достъп, където преподаватели и студенти депозират резултатите от изследванията си. Библиотекарите помагат при подбора на научни данни и тяхното разпространение. Помагат на научните издатели да публикуват списания и книги на отворен достъп и работят съвместно със системата на образованието за създаване на свободни образователни ресурси, гарантиращи качеството на дигиталното съдържание, повтарящата се употреба и споделянето. По този начин отвореният достъп променя профила на университетските и научните библиотеки. Националните библиотеки са ангажирани в разработване на държавни политики за отворен достъп и подкрепят националните изследователски инфраструктури и отворения достъп до културното наследство. Обществените библиотеки разпространяват съдържание с отворен достъп за своите потребители. Според Световния доклад на ИФЛА за 2010 г. мнозинството библиотечни асоциации подкрепят отворения достъп.

Насърчаване на отворения достъп в сътрудничество с международни организации

ИФЛА ще работи със световни организации като ООН, ЮНЕСКО, Световната здравна организация, Световната организация за интелектуална собственост, Световния съвет за информационно общество и др. в подкрепа на отворения достъп до обществено финансирани проучвания, образователни ресурси и културно наследство. В сътрудничество с тези организации ИФЛА ясно заявява, че отвореният достъп по смисъла на приетата дефиниция е необходим за напредъка на науката, развитието на обществото и гражданското съзнание. Отвореният достъп дава на потребителите това, от което се нуждаят, и открива възможност пред библиотеките да повишат ролята си, подобрявайки човешкото здраве и добруване в света.

Връзки със световното движение за отворен достъп

Отвореният достъп до проучвания, образователни ресурси и научни данни вече е световно движение. Много организации работят в подкрепа на тази цел. ИФЛА ще се свърже с тези организации не за да дублира усилията, а за да помогне за по-ефективна съвместна работа. ИФЛА ще установи партньорства и ще подкрепя организации, програми, инициативи и услуги, които насърчават отворения достъп, като Коалицията за научни публикации и академични ресурси (SPARC) (САЩ/Европа/Япония), Конфедерацията на хранилища за ресурси на свободен достъп (COAR), Асоциацията на научните издатели за свободен достъп (OASPA), Биолойн Интернешънъл и Директорията на списания със свободен достъп (DOAJ).

ИФЛА ще изготви съвместни изявления с тези организации.

Работа с членовете на ИФЛА

Отвореният достъп е основен стълб в стратегическия план на ИФЛА за периода 2010–2015 г., в който е приложен цялостен организационен подход за включване на проблема в текущите и бъдещите дейности на ИФЛА.

ИФЛА ще консултира членуващите асоциации относно:

- насърчаване на отворения достъп чрез национални политики;
- стимулиране на библиотечния персонал да популяризира свободния достъп в общността и предприемане на действия за увеличаване на значението му;
- обогатяване на местната и националната информационна инфраструктура, за да се стимулира отвореният достъп;
- помощ при изработването на национални политики относно отворения достъп до знания, обществено финансирани проучвания и културно наследство;
- подкрепа на организации, програми, инициативи и услуги, насочени към насърчаване на отворения достъп.

Съвместно с партньори като Коалицията за научни публикации и академични ресурси (SPARC), Електронната информация за библиотеките (EIFL) и Асоциацията на

европейските научни библиотеки (LIBER), ИФЛА ще предоставя на членовете си застъпнически материали и практически насоки.

Публикациите на ИФЛА ще бъдат с отворен достъп

ИФЛА ще изработи план от стъпки, необходими за трансформиране на публикациите на ИФЛА за предоставяне на отворен достъп.

Прието от Управителния съвет на ИФЛА, 18.04.2011 г.

ⁱ Решение на Общото събрание на ИФЛА от 14.08.2010 г. призова федерацията да изясни своята позиция относно отворения достъп и да разработи стратегия за действие. Тази задача бе възложена от Професионалния съвет на ИФЛА на Работната група за отворен достъп, работеща пряко под ръководството на Президента на ИФЛА.

ⁱⁱ **„Определение за участие в отворен достъп**

Предоставянето на отворен достъп като полезна процедура в идеалния случай изисква активното участие на всеки индивидуален създател на научно знание и притежател на културно наследство. За отворен достъп се предоставят оригинални резултати от научни изследвания, първични данни и метаданни, материали за изследвания, дигитални изображения на картинни и графични материали и научно мултимедийно съдържание.

Предоставянето на отворен достъп трябва да отговаря на две условия:

1. Авторът/авторите и притежателите на правата на такива документи дават на всички ползватели безплатен, безвъзвратен световен достъп и разрешение за копиране, използване, разпространение, препращане и показване на документите публично; за създаване на производни материали, в какъвто и да е дигитален формат за всяка отговорна употреба, подлежаща на съответно деклариране на авторството (обществените стандарти ще продължават да предоставят механизма за деклариране на авторство и отговорна употреба на публикациите, както досега), както и правото да правят малък брой печатни копия за лична употреба.

2. Пълна версия на документа и всички съпровождащи материали, включително копие на разрешението за използване, се депозират в подходящ стандартен електронен формат (като се публикуват в същия формат), в поне едно онлайн хранилище на документи, чрез използване на съответни технически стандарти (като определенията за отворени архиви). Тези хранилища се поддържат от академична институция, научно обединение, държавна агенция или друга установена организация, която позволява отворен достъп, неограничено разпространение, използваемост и дългосрочно архивиране”.